

Bruselis, 2016 11 30
COM(2016) 769 final

**KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Energijos kainos ir išlaidos Europoje

{SWD(2016) 420 final}

Įvadas

Energija yra nepakeičiama mūsų kasdienybės dalis. Ji mums būtina šildymo, vėsinimo, apšvietimo ir judėjimo reikmėms tenkinti. Be energijos negalėtų tinkamai veikti mūsų namai, biurai, darbo vietos ir visas ūkis. Dėl to, kad energija yra tokia svarbi, jos prieinamumas yra politiškai opus klausimas. Tai yra viena priežasčių, paskatinusių Komisiją pateikti savo Energetikos sąjungos strategiją. Ne mažiau opus yra ir energijos kainos klausimas. Mažos kainos gali būti naudingos – dėl jų didėja mūsų perkamoji galia ir kyla gyvenimo lygis, be to, mažėja mūsų įmonių išlaidos, o dėl to jos tampa konkurencingesnės. Kita vertus, kadangi energija tiekama per rinkas, energijos tiekėjams reikia, kad kainos padengtų jų išlaidas ir leistų finansuoti investicijas tam, kad energiją galima būtų tiekti ir ateityje. Aukštos kainos rodo, kad reikia mažiau vartoti daug anglies dioksido išskiriančios energijos arba skatinti efektyvų energijos vartojimą ir naudoti naujoviškus ekologiškai suprojektuotus produktus bei švarias technologijas.

Energijos kainų ir išlaidų istorijoje būta svarbių pokyčių ir sukrėtimų. Dėl naftos tiekėjų apribojimų XX a. aštuntajame ir devintajame dešimtmečiuose kainos šoktelėjo, o ekonomika patyrė sukrėtimų. Vėliau, atsiradus naujiems energijos ištekliams, taip pat ėmus vartoti daugiau alternatyvių energijos šaltinių, išaugo pasiūla, o dėl energijos vartojimo efektyvumo priemonių ir vangaus augimo sumažėjo paklausa bei didmeninės kainos. ES suprato, kad kuo konkurencingesnė ir likvidesnė energijos rinka, tuo daugiau ir įvairesnių turime energijos išteklių ir tiekėjų, tuo mažiau esame veikiami tokio kintamumo.

2014 m. Europos Komisija parengė pirmą energijos kainų ir išlaidų ataskaitą¹. Joje atskleistos aukštos pasaulinės energijos kainos ir didelis kainų skirtumas ES valstybėse narėse. Paaikškėjo ir tai, kad Europa už energiją moka daug daugiau nei jos tarptautiniai prekybos partneriai, visų pirma Jungtinės Amerikos Valstijos. Mažmeninės prekybos kainos kilo daugiau už didmenines, išaugus kainos tinklo komponentui, mokesčiams ir rinkliavoms. Dėl trūkumų, susijusių su duomenimis, rekomenduota duomenis apie energijos kainas kaupti išsamiau, skaidriau ir nuosekliau². Kaip skelbta ataskaitos strateginėse išvadose, pateikti duomenys ir įrodymai atskleidė dalinę energijos vidaus rinkos plėtrą ir būtinybę imtis papildomų priemonių Europos energijos vartojimo efektyvumui bei tiekimo saugumui gerinti ir mažaanglių energijos šaltinių įvairovei didinti. Energetikos sąjungos pagrindų strategijoje ir veiksmų plane numatyta nuo 2016 m. kas dvejus metus imtis tolesnių veiksmų įgyvendinant Energetikos sąjungos strategiją.³

Šioje antroje ataskaitoje pateikta įvairiais aspektais atnaujinta analizė. Pirmą, su valstybių narių statistikos institucijomis renkant išsamius *ad hoc* duomenis gerokai patobulinti energijos kainų duomenys, todėl dabar galima daryti dar išsamesnes ir aiškesnes išvadas. Duomenys nuolat atnaujinami, todėl atspindi naujausių energijos kainų padėtį elektros, dujų ir naftos produktų sektoriuose. Be to, pagerinus suvestinių ir atvejų tyrimų duomenų analizę, turime galimybę nuodugniau nagrinėti energijos kainų tendencijas ir poveikį namų ūkiams (ypač gaunantiems mažas pajamas) bei pramonei (ypač daug energijos suvartojantiems pramonės sektoriams). Energijos išlaidų apžvalga, be kita ko, padeda suprasti, kaip galime reaguoti į energijos kainas, dažnai efektyviau vartodami energiją. Ataskaita grindžiama įrodymais, pateiktais pridedamame Komisijos tarnybų dariniame dokumente ir Komisijos vardu parengtuose tyrimuose.

¹ COM(2014) 21/2.

² Tai paskatino Komisiją pateikti Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 2016/1952 dėl Europos gamtinių dujų ir elektros energijos kainų statistikos pasiūlymą (reglamentas priimtas 2016 m. spalio 26 d.).

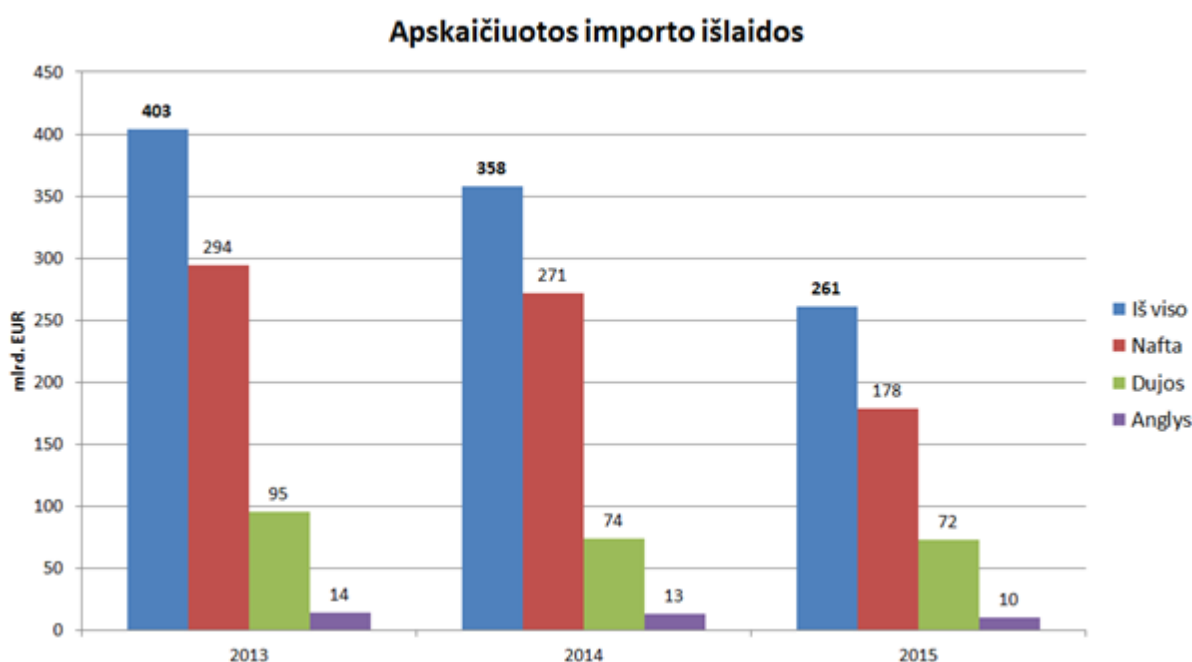
³ Žr. nuorodas Energetikos sąjungos pagrindų strategijos 8 punkte (2015 m. vasario mėn.) ir atnaujintame Energetikos sąjungos veiksmų plane (2015 m. lapkričio mėn.).

1. ES energijos importo išlaidos

Atsižvelgiant į didelį importuojamos energijos kiekį, energijos kainų ir mūsų suvartojamos energijos poveikį akivaizdžiai iliustruoja ES iškastinio kuro importo išlaidos. Jos rodo, kiek ES ekonomiką veikia pasaulinės energijos kainų tendencijos, ir primena, kad importo išlaidoms sumažinti galime naudoti mažiau iškastinio kuro – tai pasiekama didinant energijos vartojimo efektyvumą ir vartojant daugiau ekonomiškai efektyvios vietos alternatyvios energijos.

Energijos importo išlaidos šoktelėjo nuo 238 mlrd. EUR 2005 m. iki 403 mlrd. EUR 2013 m. Dėl energetikos produktų kainų ir vartojimo sumažėjimo 2015 m. importo išlaidos smuktelėjo iki 261 mlrd. EUR, t. y. apytikriai 35 % mažiau nei 2013 m. Kainų nuosmukis buvo pagrindinė sumažėjimo priežastis, nes, nepaisant to, kad visų trijų iškastinio kuro rūšių suvartojama mažiau, šių kuro rūšių ES taip pat pagamino mažiau, tad grynojo importo kiekis (ir ES priklausomybė nuo importuojamo iškastinio kuro) padidėjo.

1 pav. Apskaičiuotos ES iškastinio kuro importo išlaidos

Šaltinis: Komisijos skaičiavimai

Visų iškastinio kuro rūšių (ypač naftos) kainos sumažėjo. Tam turėjo įtakos išaugusi pasiūla (JAV skalūnų nafta ir dujos, Kanados bitumingasis smėlis, stabili OPEC (Naftą eksportuojančių šalių organizacijos) gamyba, išaugusi pasaulinė dujų (įskaitant suskystintas gamtines dujas) ir anglies gamyba) ir sumažėjusi paklausa (lėtesnis pasaulinis augimas, ypač ryškus Kinijoje, ir struktūriniai paklausos pokyčiai, pavyzdžiui, didėjantis energijos vartojimo efektyvumas ir alternatyvios kuro rūšys būsto ir transporto sektoriuose, kuriuos lėmė vartojimo efektyvumo politikos priemonės, taikomos pastatams ir automobiliams).

Sumažėjus importuojamo iškastinio kuro kainai degalinėse, išaugo namų ūkių disponuojamosios pajamos. Panašų poveikį pajuto ir įvairūs kiti sektoriai, pavyzdžiui, transporto ir daug energijos suvartojantys pramonės sektoriai. Kadangi ekonomika ir toliau augo vangiai, tai davė vienkartinį postūmį ES ekonomikai, dėl kurio, kaip manoma, 2015 m. BVP gali didėti 0,8 %, o 2016 m. – 0,5 %⁴.

⁴ Europos Komisijos modeliuojamos 2015 m. žiemos prognozės.

2. Elektros kainos Europoje

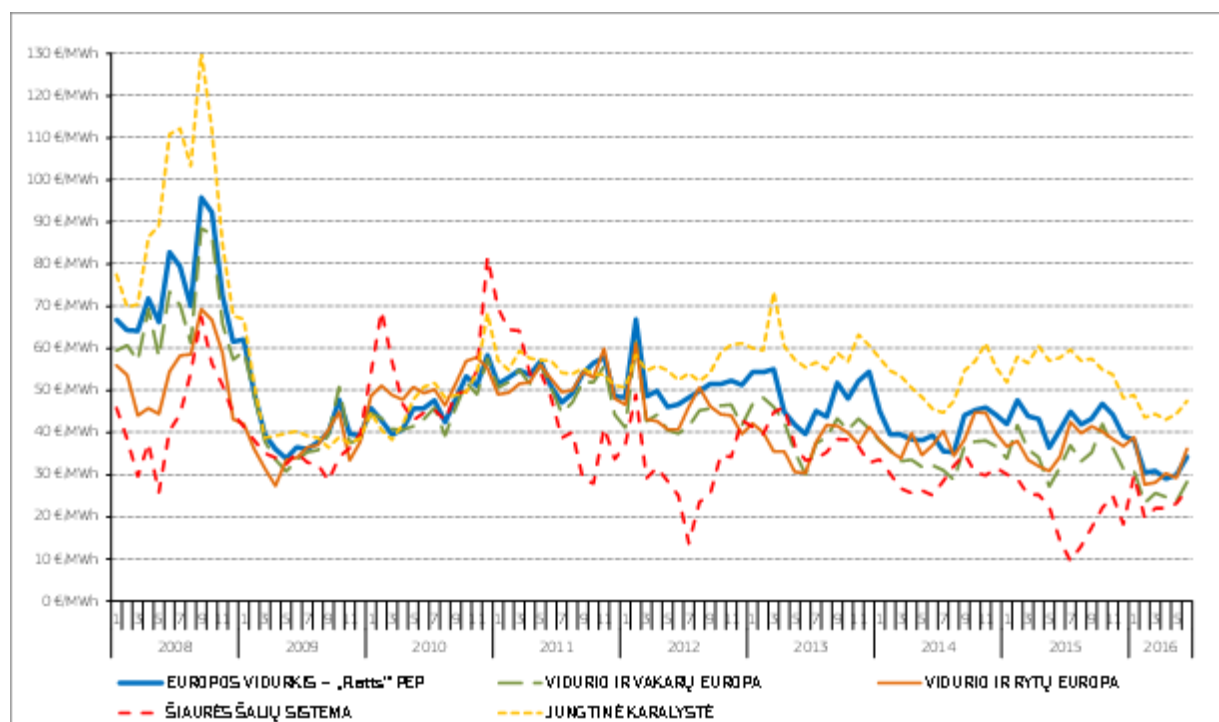
2.1. Didmeninės kainos

Plečiantis vidaus rinkai, pastaraisiais metais Europos didmeninėse elektros rinkose įvyko svarbių pokyčių. Beveik visose valstybėse narėse įkurtos didmeninės prekybos elektra biržos, skirtos kitos paros, išankstinei ir dienos prekybai vykdyti. Lanksčios ir likvidžios rinkos gali sudaryti sąlygas veiksmingiau derinti pasiūlą bei paklausą ir taip sumažinti gamybos sąnaudas, taigi, ir kainas. Be to, tokios biržos turėtų sureguliuoti dvišalių nebiržinių sutarčių kainas seniausiose rinkose.

Šios atskiros nacionalinės didmeninės rinkos laipsniškai susiejamos su kaimyninėmis rinkomis, ir, pasitelkiant daugiau perdavimo tinklo jungčių, sukuriamos likvidesnės bei efektyvesnės rinkos.

Kainoms įtakos turi įvairūs veiksniai, tarp kurių – naudojamos kuro rūšys, tarpvalstybinės jungtys, rinkų susiejimas, rinkos tiekėjų koncentracija ir oro sąlygos. Lygiai taip pat paklausai rinkoje turi įtakos vartotojų ir pramonės paklausa, paklausos valdymas, energijos vartojimo efektyvumas ir oras.

2 pav. ES didmeninių elektros kainų tendencijos

Šaltinis: „Platts“ ir Europos elektros energijos biržos

Europos didmeninės elektros kainos buvo didžiausios trečiajame 2008 m. ketvirtyje ir nuo tada, išskyrus trumpą atsigavimą 2011 m., nuolat krito. Nuo 2008 m. kainos smuko beveik 70 %, nuo 2011 m.⁵ – 55 %, o 2016 m. pasiekė lygį, kokio nebuvo per pastaruosius 12 metų.

Elektros energijos kainoms lemiamos įtakos turėjo mažesnių anglies ir dujų kainų perkėlimas ir kiti veiksniai:

- atlikus ekonometrinę analizę matyti, kad, 1 % padidinus iškastinio kuro (anglies, dujų ir naftos) dalį energijos gamybai naudojamo kuro rūšių derinyje, didmeninė elektros kaina padidėja 0,2–1,3 EUR/MWh, atsižvelgiant į regioninę rinką;
- rinkų susiejimas: šalių, dalyvaujančių vienoje ar daugiau susietų teritorijų, kainų konvergencijos su kaimyninėmis rinkomis rodikliai geresni, o kainų skirtumai mažesni;

⁵ „Platts“ svertinis Europos elektros kainų vidurkis.

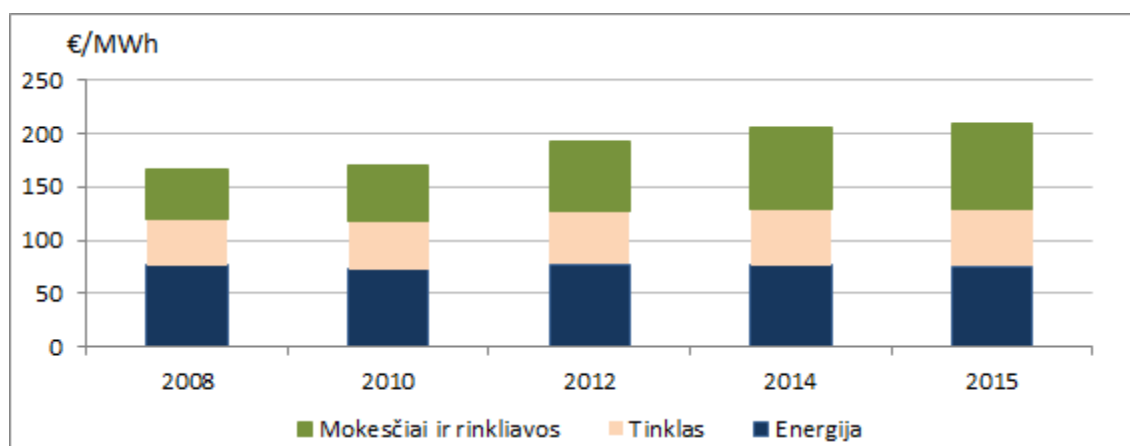
- didėjantis jungčių pajėgumas: rinkose, kuriose yra mažiau nei 10 % tarpusavio jungčių, kainos buvo šiek tiek didesnės nei tose, kuriose tarpusavio jungčių buvo daugiau nei 10 %. Tai rodo, kaip svarbu toliau plėtoti elektros energijos vidaus rinką ir tarpvalstybinį tinklų sujungimą;
- kai kuriose rinkose dėl išaugusio elektros energijos, gaunamos iš nedidelių ribinių sąnaudų saulės ir vėjo energijos, kiekio sumažėja didmeninės kainos. Iš ekonometrinės analizės matyti, kad atsinaujinančiųjų energijos išteklių daliai padidėjus vienu procentiniu punktu ES didmeninė elektros energijos kaina vidutiniškai sumažėja 0,4 EUR/MWh. Faktinis sumažėjimas priklauso nuo regioninės rinkos ir kuro šaltinio, keičiamo atsinaujinančiais energijos ištekliais. Atsinaujinančiųjų energijos išteklių poveikis yra didesnis (0,6–0,8 EUR/MWh) Šiaurės Vakarų Europoje, Baltijos šalyse, Vidurio ir Rytų Europoje;
- dėl ekonomikai vangiai augant mažėjančios paklausos ir didėjančių pajėgumų kai kuriose šalyse susidarė pajėgumų perteklius; taip pat
- sumažėjus CO₂ leidimų paklausai ir išlikus stabiliai tarptautinių kreditų (švarios plėtros mechanizmo (CDM)) pasiūlai, apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje (ATLPS) susidarė didžiulis perteklius, dėl to sumažėjo CO₂ kainos, o tai atsispindėjo didmeninėse kainose.

2.2. Mažmeninės elektros kainos Europoje

Visiškai konkurencingose rinkose visi didmeninėse rinkose vykstantys pokyčiai turėtų sparčiai ir visa apimtimi atsispindėti mažmeninėse rinkose. Deja, Europoje šiam procesui vykti trukdo įvairūs veiksniai⁶. Be to, didelė mažmeninių kainų dalis yra sąlygota reguliavimo – mokesčių, rinkliavų ar reguliuojamųjų tinklo tarifų.

Vidutinė⁷ elektros kaina namų ūkiui 2015 m. buvo 208,7 EUR/MWh. Priešingai nei didmeninės kainos, 2008–2015 m. vidutinė kaina vidutiniškai augo 3,2 % per metus. Norint geriau suprasti šios tendencijos priežastis, būtina išsamiai išnagrinėti įvairius kainos komponentus. 3 paveikslėlyje matyti, kaip kito ES svartinė vidutinė elektros kaina namų ūkiams, išskaidyta į tris pagrindinius komponentus (energiją, tinklą, mokesčius ir rinkliavas).

3 pav. ES vidutinių mažmeninių elektros kainų namų ūkiui komponentai

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

Energijos komponentas (kainos, mokamos elektros mažmenininkui, dalis) 2008–2015 m. sumažėjo 15 %. Šis nedidelis pokytis, palyginti su dideliais didmeninių kainų pokyčiais, rodo, kad konkurencija mažmeninėse rinkose gali būti nevysiškai veiksminga. Iš analizės matyti, kad energijos komponento atsispindėjimas yra sąlygotas konkurencijos rinkoje lygio ir rinkos kainų reguliavimo. Logiška, kad reguliuojamas mažmenines kainas mažiau veikė (masto ir greičio

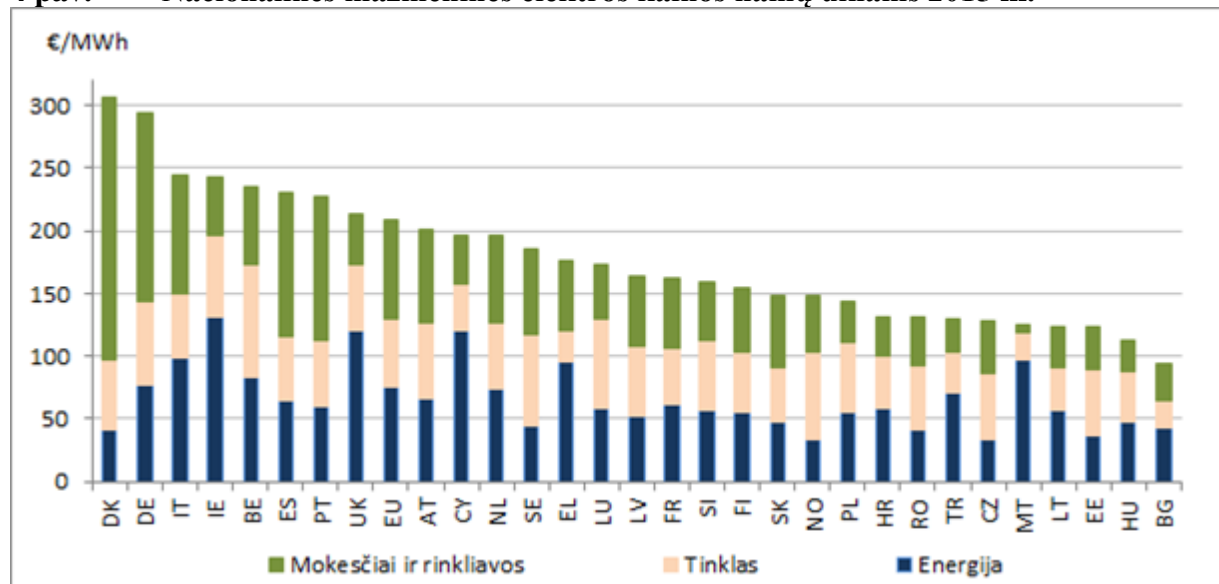
⁶ Pavyzdžiui, rinkoje įsitvirtinusių operatorių įtaka rinkoje, kliūtys patekti į rinką, administraciniu lygmeniu reguliuojamos kainos.

⁷ Vidutinės kainos atitinka svartinės 28 ES valstybių narių vidutinės kainas.

atžvilgiais) mažėjančios didmeninės kainos. Be to, 2008–2015 m. šio energijos komponento skirtumas valstybėse narėse sumažėjo 19 %, o tai rodo, kad dėl vidaus rinkos plėtros poveikio supanašėjo didmeninės kainos, ir šis procesas atsispindėjo mažmeninėse kainose. Apskritai tai reiškia, kad, nepaisant nežymaus didmeninės rinkos kainų kaitos atsispindėjimo, kainos komponentas, susijęs su energija, galėtų sparčiau reaguoti į vidaus rinkos pokyčius.

Tačiau, kaip matyti iš 3 paveikslėlio, kiti komponentai kito labiau. Vidutiniškai **tinklo komponentas** per metus padidėjo 3,3 %. Gerokai augo ir **mokesčių ir rinkliavų komponentas** – jo dalis vidutinėje kainoje išaugo nuo 28 % iki 38 %.

4 pav. Nacionalinės mažmeninės elektros kainos namų ūkiams 2015 m.

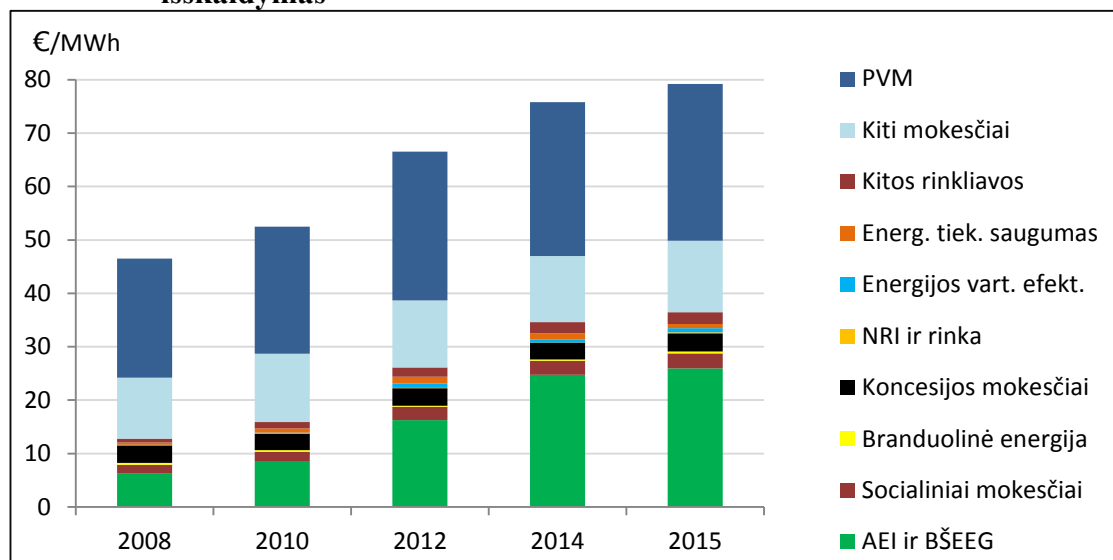

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

Komisijos analizėje mokesčių ir rinkliavų komponentas išskaidytas į 10 antrinių komponentų⁸, kuriais mėginama užfiksuoti ir nuosekliai įvertinti įvairius mokesčius bei rinkliavas, kuriuos valstybės narės taiko namų ūkių elektros kainoms. Rinkliavos numatomos tam tikroms politikos priemonėms paremti, tačiau jos neatspindi visų valdžios sektoriaus išlaidų, patiriamų įgyvendinant konkrečią politikos priemonę. Mokesčiai dažniausiai nėra numatomi konkrečioms politikos priemonėms remti.

⁸ 1. Atsinaujinančioji energija ir bendra šilumos ir elektros energijos gamyba;
 2. socialiniai mokesčiai (pažeidžiami vartotojai, socialiniai tarifai, salų sistemų tarifų vienodinimas, tiekimas kraštutiniu atveju, pensijų fondai, užimtumo politika);
 3. parama branduoliniam sektoriui;
 4. energijos vartojimo efektyvumas;
 5. tiekimo saugumas (tiekimo saugumo politikos priemonės, parama vietos elektros gamybai / kuro gamybai, atsargų ypatingiems atvejams mokesčiai);
 6. koncesijos mokesčiai (daugiausia už naudojamą valstybinę žemę);
 7. nacionalinės reguliavimo institucijos (NRI) ir rinka (nacionalinės reguliavimo institucijos ar rinkos operatoriaus finansavimas);
 8. kitos rinkliavos (įskaitant rinkliavas tyrimams ir plėtrai, deficito metines išmokas ir valstybinės televizijos mokesčius);
 9. PVM;
 10. kiti mokesčiai (akcizai (kai kurių valstybių narių įvardijami kaip elektros mokestis, gamtinių dujų mokestis, energijos mokestis, galutinio energijos suvartojimo mokestis, specialusis energijos mokestis, aplinkosaugos mokestis) ir tokie mokesčiai kaip paskirstymo, perdavimo ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų mokestis).

5 pav. Elektros kainų komponento, susijusio su mokesčiais ir rinkliavomis, išskaidymas

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

PVM yra didžiausias antrinis komponentas, 2015 m. sudaręs 37 % mokesčių ir rinkliavų komponento (2008 m. sudarė 48 %). Kaip *ad valorem* mokestis, PVM pranašus tuo, kad nesušvelnina didmeninių kainų poveikio mažmeninėms kainoms. Kaip teigiama, didžiausią energetikos politikai svarbų antrinį komponentą sudaro rinkliavos, kuriomis remiama „atsinaujinančioji energija ir bendra šilumos ir elektros energijos gamyba“. 2015 m. jis sudarė 33 % viso komponento (2008 m. – 14 %).

Ši ES vidutinių namų ūkio kainų analizė rodo didelius skirtumus tarp ES šalių. Kainos pigiausioje ir brangiausioje šalyse skiriasi tris kartus. Dėl valstybių narių fiskalinių poreikių ir su politika susijusių rinkliavų atsiranda didelių mokesčių bei rinkliavų dalies galutinėse kainose skirtumų: PVM ir kitų mokesčių atveju ši dalis svyruoja nuo 59 % (Danija) iki 5 % (Malta); rinkliavos atsinaujinantiesiems energijos ištekliams (AEI) ir bendrai šilumos ir elektros energijos gamybai (BŠEEG) vidutiniškai sudaro 12 %⁹, tačiau svyruoja nuo 22–23 % (Portugalija, Vokietija) iki 0–2 % (Vengrija, Airija).

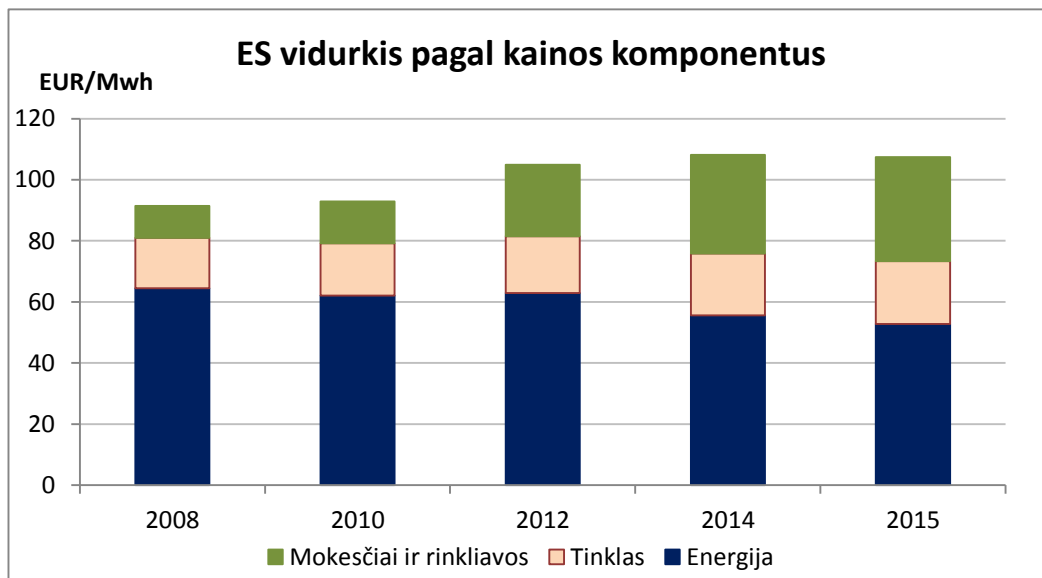
Elektros kainų *pramonės sektoriuje*¹⁰ duomenys atskleidžia ne tokį ryškų augimą – 2008–2015 m. ES vidutinis augimas buvo 0,8–3,1%¹¹ per metus. 6 paveikslėlis iliustruoja reprezentatyvią pramoninių vartotojų grupę (2 000–20 000 MWh per metus). *Stambūs* energijos vartotojai, įskaitant daugiau energijos suvartojančius pramonės sektorius, gali patys pasigaminti elektros, yra pasirašę ilgalaikes energijos tiekimo sutartis ar neretai moka mažesnius tinklo tarifus, mokesčius ir rinkliavas, dėl kurių kaina gali būti mažesnė 50 %, palyginti su kitais tos pačios šalies pramoniniais vartotojais.

⁹ 2015 m. 28 % ES elektros buvo pagaminta iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių.

¹⁰ Pramoninių vartotojų atveju į galutines mažmenines kainas nėra įtrauktas PVM, nes jis yra grąžinamas.

¹¹ Kainos stambiams energijos vartotojams pramonės sektoriuje (70 000–150 000 MWh per metus, t. y. Eurostato IF vartotojų grupė) padidėjo 0,8 % per metus; vidutiniams vartotojams (2 000–20 000 MWh per metus, t. y. ID vartotojų grupė) – 2,3 % per metus; smulkiems vartotojams (20–500 MWh per metus, t. y. IB vartotojų grupė) – 3,1 % per metus. Suvestiniai duomenys neatspindi visų kainų pokyčių pavienėms bendrovėms.

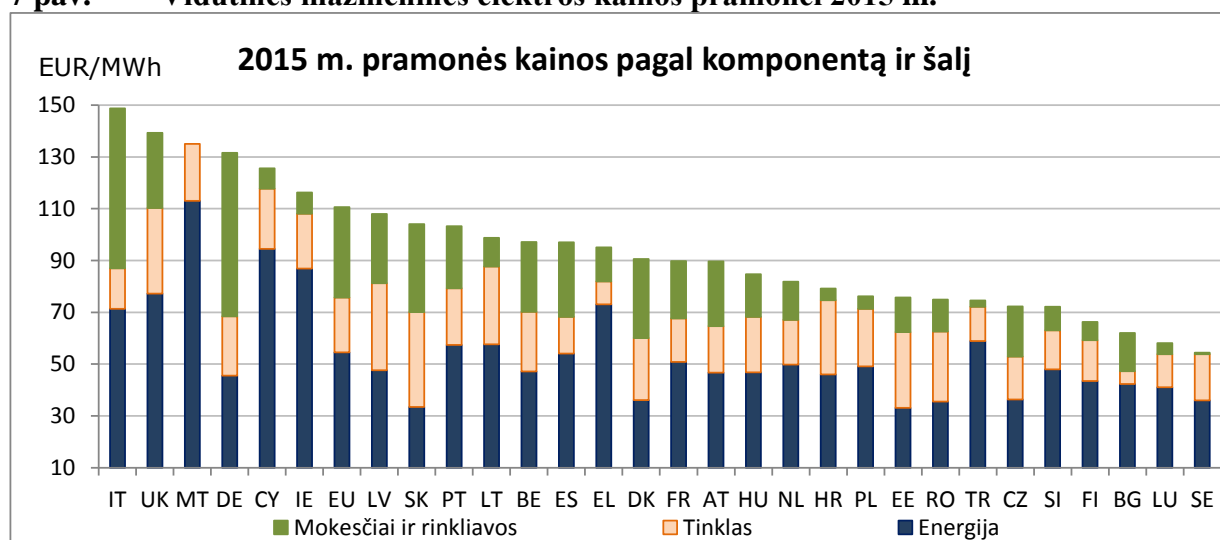
6 pav. ES vidutinių mažmeninių elektros kainų pramonei komponentai

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

Kaip ir elektros kainų namų ūkiams atveju, kainos valstybėse narėse smarkiai skiriasi (2,75 karto).

7 pav. Vidutinės mažmeninės elektros kainos pramonei 2015 m.

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

2008–2015 m. vidutinių elektros kainų pramoniniams vartotojams **energijos komponentas** sumažėjo 2,8 %. Šio komponento skirtumas valstybėse narėse taip pat sumažėjo – 12 %. Šis dalinis kainų supanašėjimas leidžia daryti prielaidą, kad ES energetikos politika, kurią įgyvendinant skatinama didesnė konkurencija, susiejus rinkas ir vykdant tarpvalstybinę prekybą, daro teigiamą įtaką. Kita vertus, septyniose valstybėse narėse¹² energijos komponentas nagrinėjamu laikotarpiu *išaugo* – tam tikrais atvejais tai gali reikšti nepakankamą mažmeninių kainų konkurenciją, o dėl to tiekėjai gali vengti mažinti didmenines kainas.

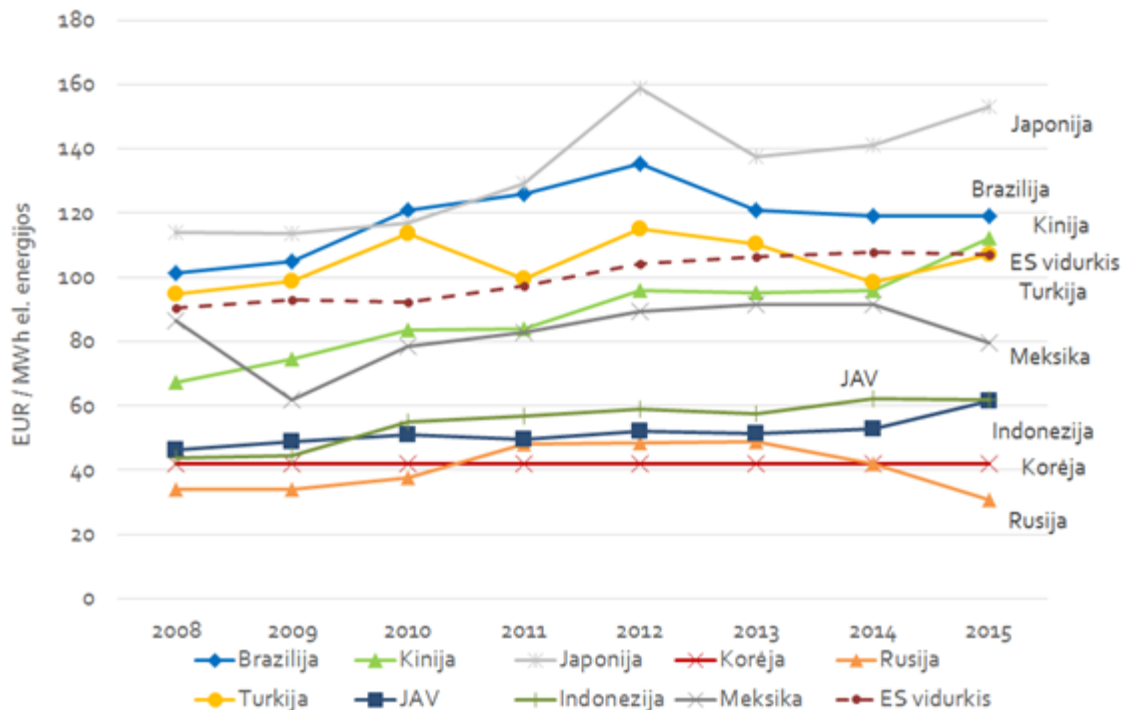
Pramoninės kainos **tinklo komponentas** nagrinėjamu laikotarpiu augo 3,2 % per metus; taip pat smarkiai išaugo **mokesčių ir rinkliavų komponento** dalis – nuo 12 % iki 32 % kainos. Vidutiniškai beveik du trečdaliai tinklo komponento priskiriami paskirstymo tinklams, tačiau dėl valstybėse narėse taikomų skirtingų skaičiavimo metodų duomenys nėra išsamūs. Kaip ir kainų namų ūkiams atveju, pramonės sektoriaus duomenų mokesčių ir rinkliavų komponentas išskaidytas į antrinius komponentus⁷. Dėl to, kad pramonė susigražina kai kuriuos antrinius komponentus (PVM ir tam tikrus kitus mokesčius), šis komponentas tebėra smarkiai mažesnis nei namų ūkių atveju: pramonė moka 34 EUR/MWh, o namų ūkiai – 79 EUR/MWh.

¹² HR, FR, IE, LV, PL, PT ir UK.

Tarptautinės elektros kainos

Nors aišku, kad ES elektros energijos kainos pramonei valstybėse narėse ir sektoriuose smarkiai skiriasi, svarbu paminėti ir įvairias tipines tendencijas visame pasaulyje.

8 pav. ES vidutinės elektros energijos kainos pramonei ir pagrindiniai prekybos partneriai

Šaltinis: Brazilijos kasybos ir energetikos ministerija, Kinijos kainų stebėsenos centras, Nacionalinė plėtros ir reformų komisija, Indonezijos valstybinė elektros bendrovė, Rusijos federalinė valstybinė statistikos tarnyba, Turkijos, Pietų Korėjos, Japonijos, JAV ir Meksikos poveikio aplinkai vertinimo (PAV) duomenys.

Iš analizės matyti, kad vidutinės ES elektros kainos pramonei yra gerokai mažesnės nei Japonijoje, daugiau ar mažiau panašios į kainas Brazilijoje, Kinijoje ir Turkijoje ir didesnės nei Korėjoje, JAV, Rusijoje ir Indonezijoje. 2008–2015 m. ES kainos išaugo 17 %, tačiau daug labiau jos kilo Kinijoje (66 %), Indonezijoje (41 %), Japonijoje (34 %) ir JAV (32 %). Atliekant analizę atsižvelgta į valiutų kursų poveikį, kuris kartais yra gana ryškus (pvz., pakilęs juanio kursas lėmė Kinijos kainų augimą; nacionaline valiuta išreikštos kainos kilo tik nežymiai). 1 lentelėje parodyta, kaip kito ES kainų ir jos prekybos partnerių kainų santykis.

1 lentelė. ES elektros kainų pramonei palyginimas su kitomis šalimis

Metai	JAV	Japonij a	Brazilij a	Kinija	Turkija	Rusija
2012	2,2	0,4	0,8	1,1	0,9	2,1
2013	1,9	0,4	0,9	1,1	1,0	2,2
2014	1,3	0,4	0,8	1,1	1,1	2,6
2015	1,7	0,5	nėra duomen ų	1,0	1,0	3,5

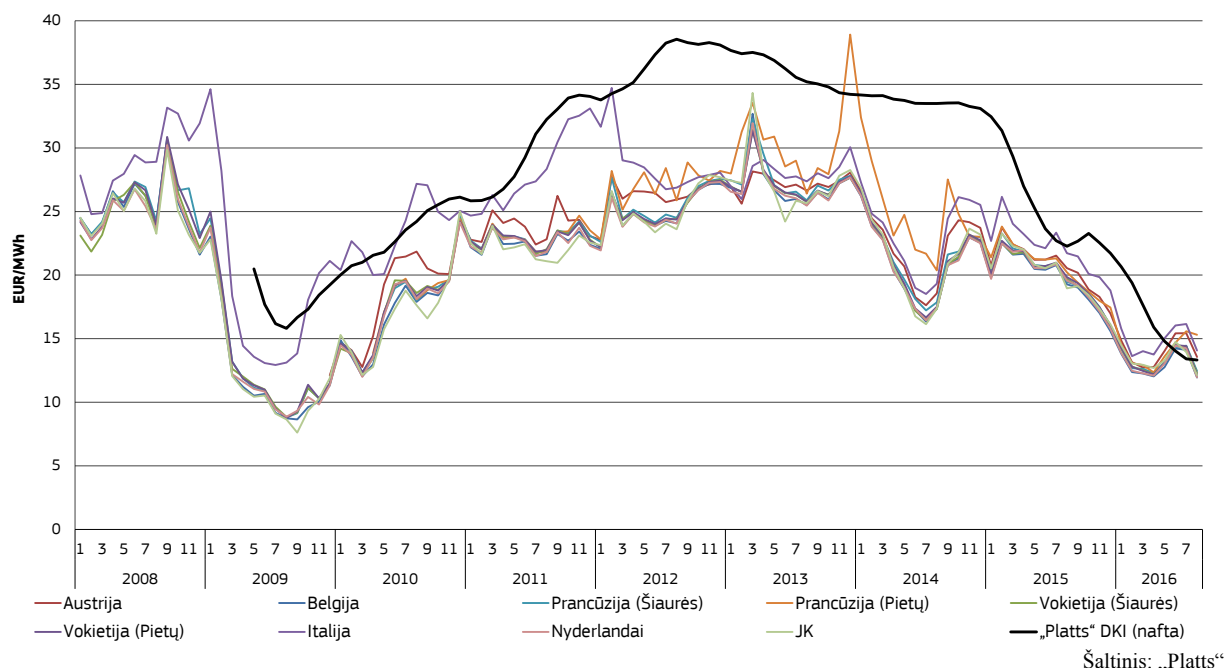
Šaltinis: PAV, „Platts“, Brazilijos kasybos ir energetikos ministerija, Kinijos kainų stebėsenos centras, Rusijos federalinė valstybinė statistikos tarnyba.

Pvz., ES kainos 2,2 karto viršijo JAV kainas, vėliau skirtumas sumažėjo iki 1,7 karto.

3. Dujų kainos Europoje

Dujos sudaro 23 % ES suvartojamos pirminės energijos. Jos patenkina 15 % mūsų elektros ir beveik trečdalį namų ūkių bei pramonės galutinės energijos poreikių. Kita vertus, ES vis dažniau dujas¹³ turi importuoti iš riboto tiekėjų skaičiaus. Dėl šios priežasties kainos dar labiau priklauso nuo pasaulinių tendencijų, todėl tinkamai veikiančios rinkos ir infrastruktūra įgyja dar didesnę reikšmę.

9 pav. ES didmeninių dujų kainų tendencijos

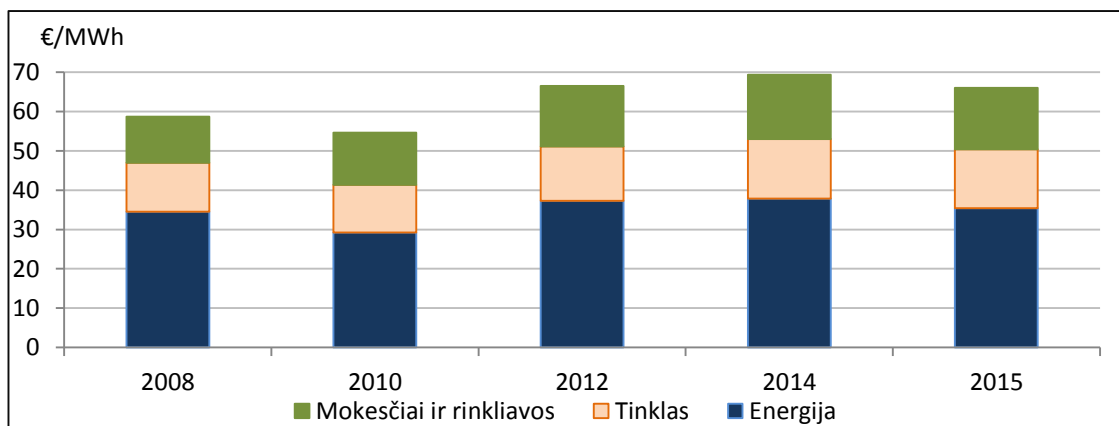
Iki 2013 m. ES didmeninės dujų kainos augo, tačiau nuo to laiko nukrito daugiau kaip 50 %. Pastariesiems akivaizdiems didmeninių dujų kainų nuosmukiams Europoje, dar labiau nei elektros atveju, turi įtakos pasaulinės tendencijos. Dėl menkos pasaulinės paklausos, kurią lėmė lėtas ekonomikos atsigavimas ir pakartotinis kai kurių Japonijos branduolinių elektrinių paleidimas, dujų tiekimo sutarčių, kuriose dujų kaina indeksuojama pagal (krentančias) naftos kainas, ir gerokai išaugusios suskystintų gamtinių dujų pasiūlos didėja spaudimas mažinti kainas ir suvienodinti didmenines dujų kainas.

Mažmeninės dujų kainos Europoje

Nuo 2008 m. ES dujų kainos namų ūkiams kasmet augo beveik 2 %. Per nagrinėjamą laikotarpį kainos smarkiai supanašėjo, tačiau aukščiausios kainos (Švedija) vis dar beveik keturis kartus viršija žemiausias (Rumunija).

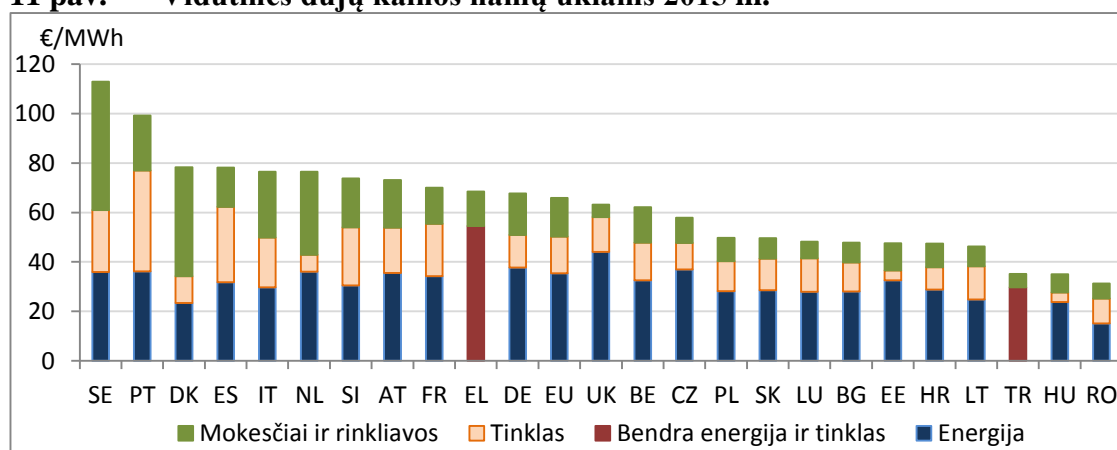
¹³ 2015 m. priklausomybė nuo dujų importo sudarė 69 %.

10 pav. ES vidutinių mažmeninių dujų kainų namų ūkiams komponentai

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

11 pav. Vidutinės dujų kainos namų ūkiams 2015 m.

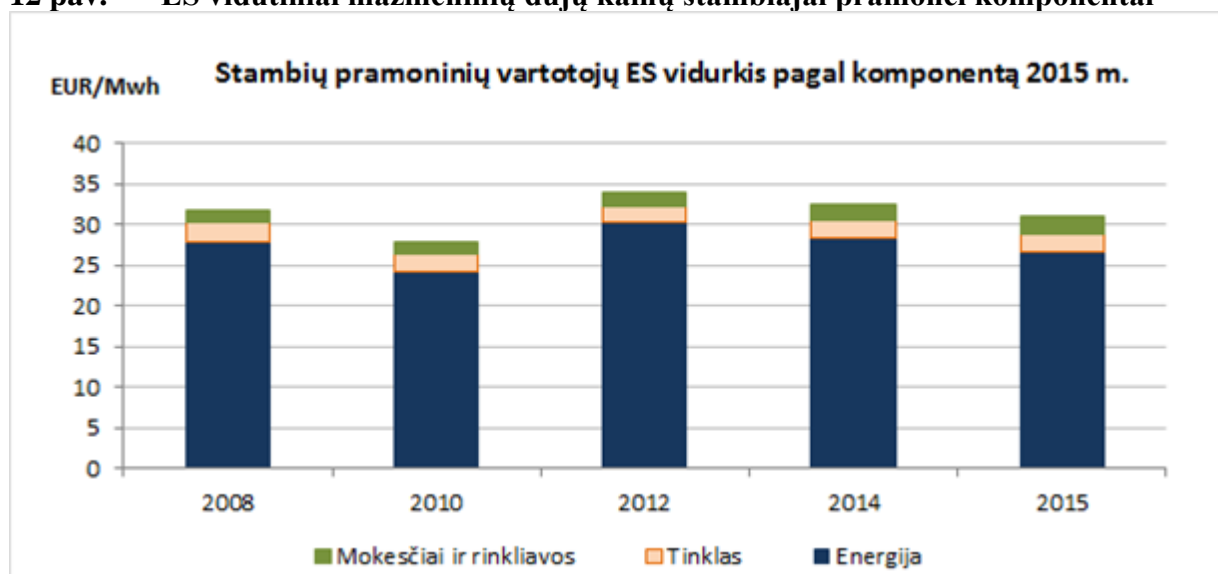

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

Nepaisant tam tikrų svyravimų nagrinėjamu laikotarpiu, 2008–2015 m. **energijos komponentas** augo 0,3 % per metus. **Tinklo komponentas** kasmet augo 2,5 %, o tai turėjo didelės įtakos bendram kainų augimui namų ūkiams. **Mokesčių ir rinkliavų komponentas** augo 4,2 % per metus – iki 15,6 EUR/MWh. Šio paskutinio komponento augimui didelės įtakos turi bendrieji mokesčiai (antriniai komponentai nėra reikšmingi ir yra aptarti tarnybų darbiniam dokumente).

Dujų kainos stambiams pramoniniams¹⁴ vartotojams 2015 m. buvo žemesnės nei 2008 m. Energijos komponentas ko gero tebebuvo svarbiausias komponentas ir turėjo didžiausios įtakos kainai. Mokesčių ir rinkliavų poveikis yra mažas ir sudaro tik 8 % kainos. Pramonines dujų kainas veikia ne itin skirtingi nacionaliniai mokesčiai ir rinkliavos, o tarptautinių produktų kainos, tad kainos stambiams pramoniniams vartotojams Europoje skiriasi gana nedaug. Nagrinėjamu laikotarpiu kainų stambiams pramoniniams vartotojams sudėtis liko stebėtinai stabili. Dujų kaina pramoniniams vartotojams yra puikus pavyzdys, kaip didmeninės kainos atsispindi mažmeninėse kainose, ir nuo 2008 m. nacionalinėse rinkose ji supanašėjo 58 %, o tai rodo, kad ES dujų rinkos yra labiau integruotos bei konkurencingesnės nei anksčiau.

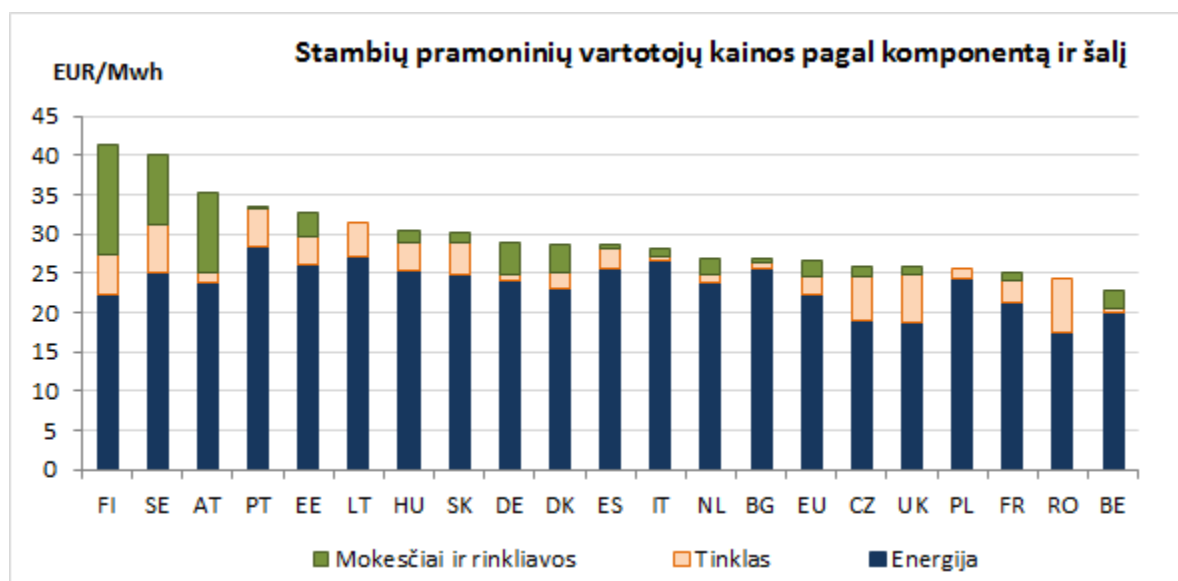
12 pav. ES vidutiniai mažmeninių dujų kainų stambiajai pramonei komponentai

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

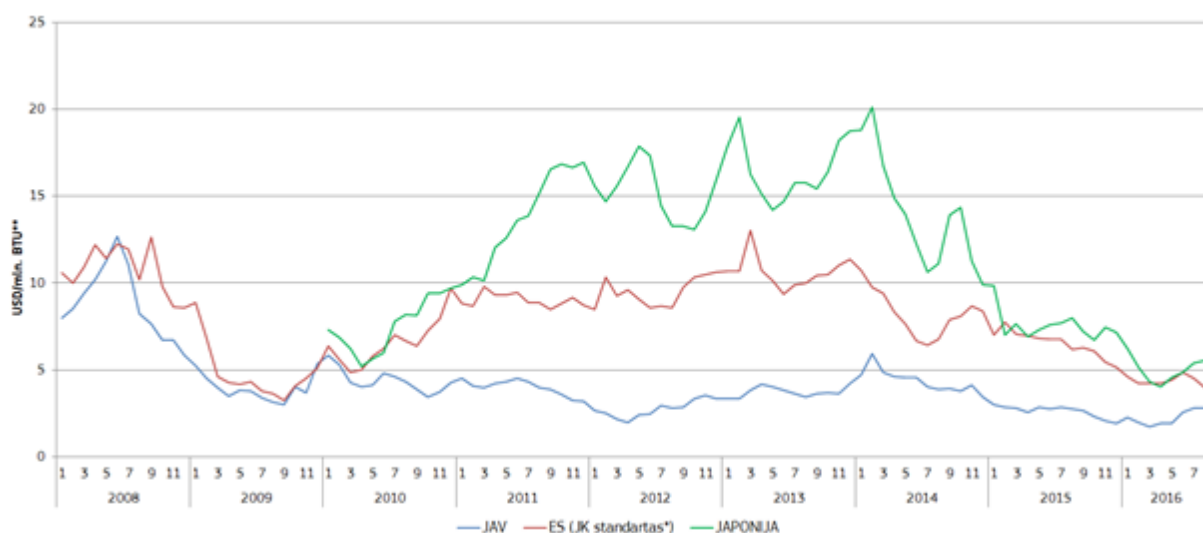
¹⁴ Pramoniniams vartotojams, kasmet suvartojantiems 1–4 mln. GJ (I5 vartotojų grupė).

13 pav. Vidutinės mažmeninės dujų kainos stambiajai pramonei 2015 m.

Šaltinis: valstybė narė, Komisijos surinkti duomenys

14 pav. Tarptautinės dujų kainos

* Kaina JK dujų centre (INBP) plačiai naudojama kaip ES didmeninės dujų rinkos rodiklis

Šaltinis: „Platts“, „ThomsonReuters“

Tarptautinės dujų kainos gerokai supanašėjo 2014 m. ir 2015 m. pradžioje. ES ir JAV dujų kainų santykis per pastaruosius dvejus metus sparčiai kito į gerąją pusę. 2015 m. ES dujų kainos buvo vidutiniškai du su puse karto didesnės už JAV dujų kainas, o 2012 m. šis santykis buvo nuo 3 iki 5 kartų. Tai lėmė tokie veiksniai kaip auganti pasaulinė dujų pasiūla ir galimybės Europoje gauti suskystintų gamtinių dujų, mažesnė paklausa Europoje bei Azijoje ir pagal naftos kainas indeksuojamos dujų kainos. 2014 m. Azijos suskystintų gamtinių dujų kainos gerokai sumažėjo ir 2015 m. pradžioje prilygo Europos kainoms.

2 lentelė. ES dujų kainų pramoniniams vartotojams palyginimas su kitų šalių kainomis

Metai	JAV	Japonija	Rusija	Kinija	Brazilija	Turkija
2012	3,3	0,6	4,0	1,0	1,0	1,2
2013	2,7	0,6	4,1	1,0	0,8	1,2
2014	1,9	0,6	4,3	0,9	0,9	1,3
2015	2,5	0,9	5,1	0,7	nėra duomenų	1,2

Šaltinis: PAV, „Platts“, Brazilijos kasybos ir energetikos ministerija, Kinijos kainų stebėsenos centras, Rusijos federalinė valstybinė statistikos tarnyba. JAV ir Japonijos didmeninių ir suskystintų gamtinių dujų importo kainų duomenys lyginami su Vakarų Europos suskystintų gamtinių dujų importo kainomis.

Pavyzdžiui, ES kainos 3,3 karto viršijo JAV kainas ir, palyginti su JAV, smuko 2,5 karto.

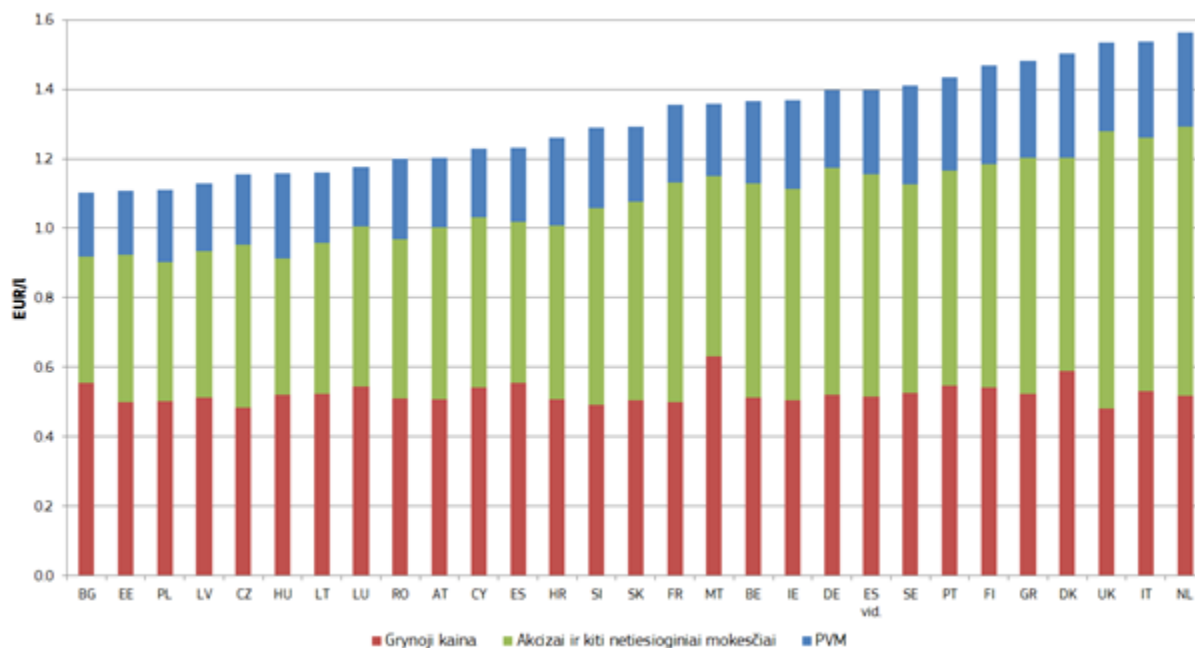
4. Naftos produktų kainos Europoje

Žalios naftos kainos nuo 2014 m. vidurio nuolat mažėjo – tam įtakos turėjo menka paklausa ir stabilus pasiūlos augimas. 2014 m. birželio mėn. naftos kaina pasiekė aukščiausią lygį – 115 USD už barelį, o 2016 m. sausio 20 d. „Brent“ kaina smuktelėjo iki 26 USD už barelį – tai žemiausia kaina nuo 2003 m. Tai reiškia, kad per 19 mėnesių kaina nukrito 77 %. Iki 2016 m. birželio mėn. kainos atsigavo iki 50 USD už barelį ir nuo tada neperžengė 40–50 USD už barelį ribos.

Staigus naftos kainų kritimas atsispindėjo ir mažmeninėse rinkose, tačiau jo poveikį sušvelnina euro kurso kritimas bei naftos produktų akcizai, o tai sudaro didelę vartotojų kainų dalį. Vis dėlto nuo 2014 m. birželio mėn. pabaigos iki 2016 m. vasario mėn. vidurio benzino ir dyzelino vartotojų kainos (įskaitant mokesčius ir muitus) atitinkamai mažėjo 24 % ir 28 %, mažmeninės kainos pasiekė žemiausią ribą, o vidutinės vartotojų variklių degalų kainos Europoje buvo mažiausios nuo 2009 m.

Benzinui ir automobilių dyzelinui taikomi dideli mokesčiai ir rinkliavos, bet laikui bėgant jie kito nedaug. ES energijos mokesčių direktyvoje¹⁵ nustatyti minimalūs akcizų tarifai, tačiau beveik visos valstybės narės nusprendė nustatyti didesnius tarifus. Benzino akcizas svyruoja nuo 0,36 EUR/l Bulgarijoje (mažiausias tarifas) iki 0,77 EUR/l Nyderlanduose. Dėl aplinkosauginių, ekonominių ir fiskalinių priežasčių benzino ir dyzelino mokesčiai valstybėms narėms yra reikšminga mokesčių bazė. 2015 m. mokesčiai sudarė 63 % vidutinės mažmeninės benzino kainos ir 57 % dyzelino kainos.

15 pav. Benzino kainos pagal valstybę narę (2015 m.)

Šaltinis: Europos Komisija

5. Energijos išlaidos Europoje

Iš pirmiau aptartos informacijos matyti, kad didmeninės elektros, dujų ir benzino kainos mažėjo dėl įvairių veiksnių (pvz., didėjančios pasiūlos ir mažėjančios paklausos). Dėl to sumažėjo mažmeninės naftos produktų kainos. Vis dėlto mažmeninės elektros ir dujų kainos nekito arba šiek tiek augo, nes dėl didėjančių tinklo išlaidų, mokesčių ir rinkliavų didmeninių

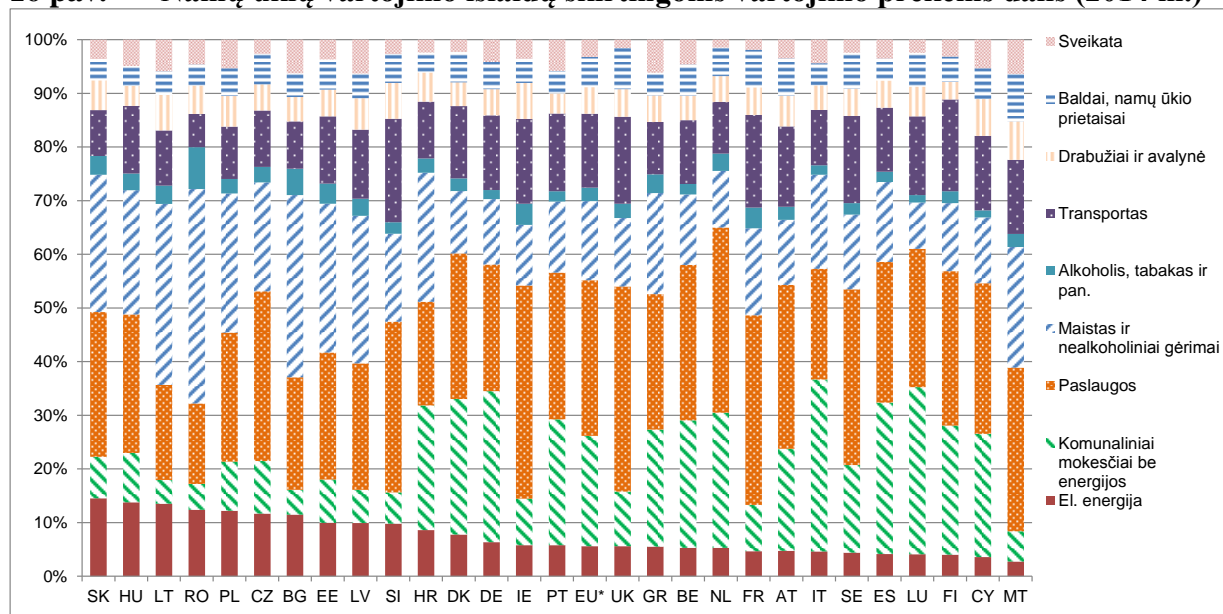
¹⁵ 2003 m. spalio 27 d. Tarybos direktyva 2003/96/EB, pakeičianti Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą (OL L 283, 2003 10 31, p. 51).

kainų smukimas nebuvo toks staigus. Tokios kainų tendencijos ir mūsų energijos *vartojimo* būdai yra svarbūs norint įvertinti poveikį namų ūkių ir pramonės energijos išlaidoms.

5.1. Namų ūkių išlaidos energijai

Nuo 2008 m. galutinis namų ūkių suvartojamos elektros, dujų ir krosnių kuro kiekis mažėjo ar didėjo labai nežymiai. Vis dėlto didėjančios mažmeninės elektros ir dujų kainos reiškė, kad ES namų ūkių išlaidos energijai (išskyrus išlaidas transporto sektoriuje suvartojamam benzinui, kurios pateikiamos atskirai) išaugo nuo 5,3 % 2008 m. iki 5,8 % 2014 m. Tuo pat metu mažmeninių naftos produktų kainų mažėjimas paveikė ir namų ūkių išlaidas transporto degalams – jos sumažėjo nuo 4,3 % iki 3,9 %.

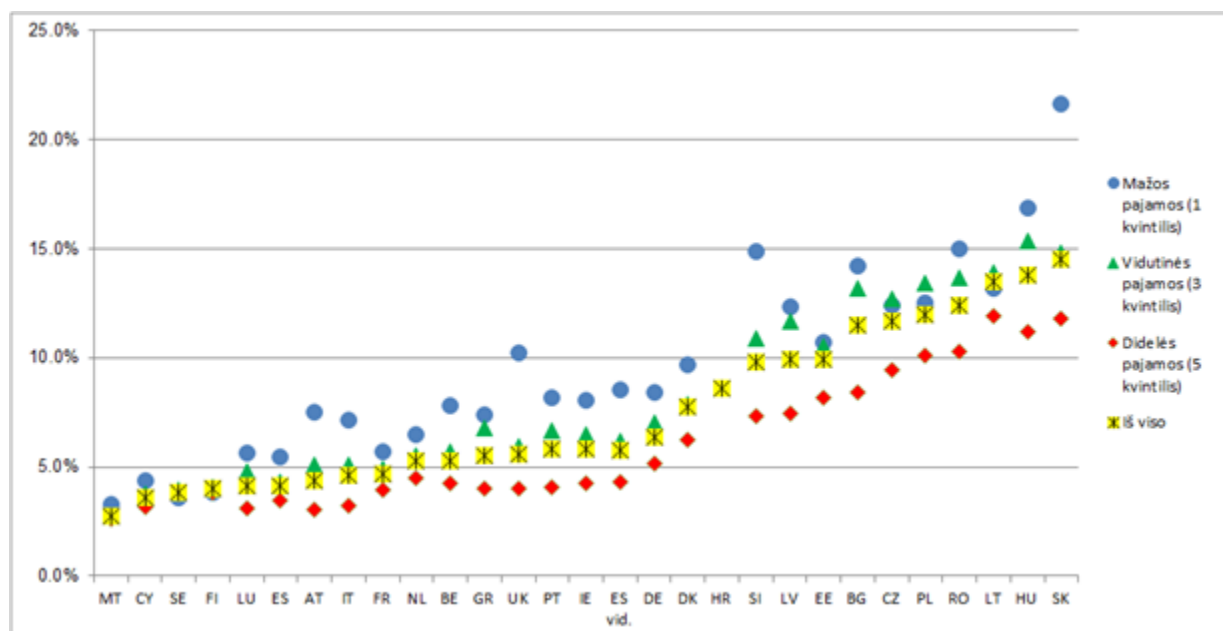
16 pav. Namų ūkių vartojimo išlaidų skirtingoms vartojimo prekėms dalis (2014 m.)

Šaltinis: Europos Komisija, nacionaliniai statistikos institutai ir vidiniai skaičiavimai.

Vidutinė namų ūkio išlaidų energijai vertė (be išlaidų transportui) gerokai skiriasi tiek tarp valstybių narių (labiau ir mažiau pasiturinti, šiltesnio ir šaltesnio klimato šalys), tiek tarp valstybių narių pajamų grupių. Ši dalis svyruoja nuo 3 % Maltoje iki 14,5 % Slovakijoje. Atlikus įvairių namų ūkių tipų analizę matyti, kad skurdesni namų ūkiai energijai išleidžia didesnę savo pajamų dalį nei labiau pasiturintys namų ūkiai.

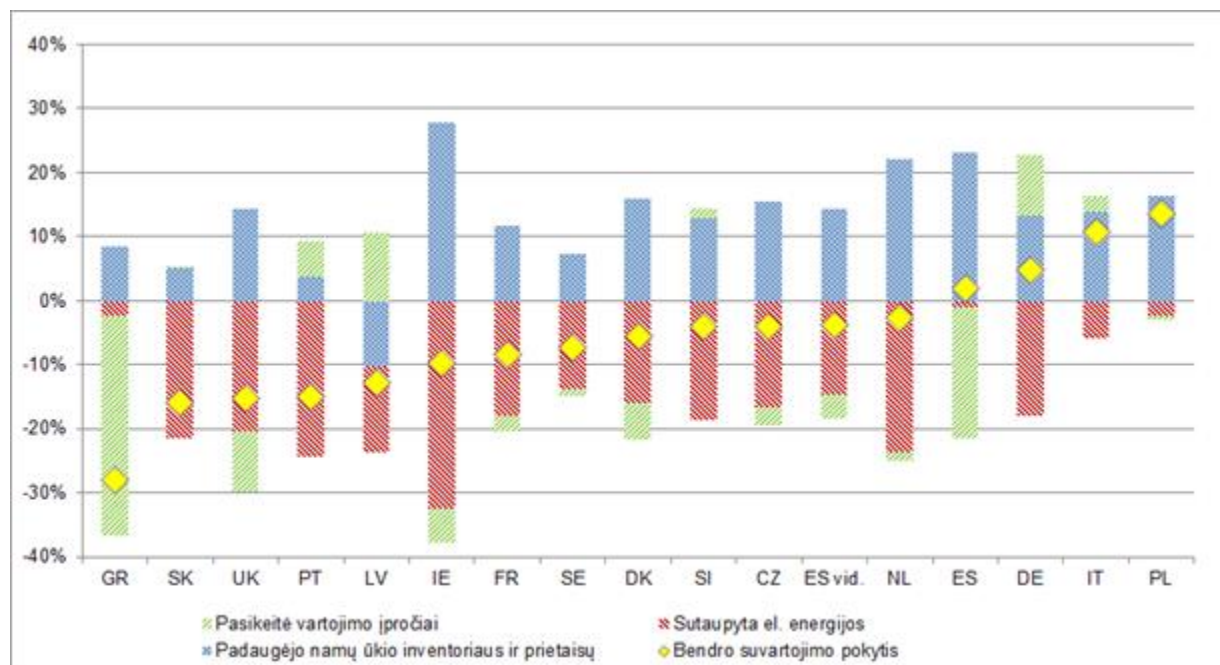
17 pav. Namų ūkių išlaidų energijai dalis pagal pajamų grupę (2014 m.)

Skurdžiausi namų ūkiai energijai vidutiniškai išleidžia 8,6 % (2004 m. – 5,7 %), vidutines pajamas gaunantys namų ūkiai – 6,2 %, o dideles pajamas gaunantys namų ūkiai – 4,3 % išlaidų. Tai rodo, kad ypač lėto ekonomikos augimo laikotarpiu pažeidžiamus vartotojus kainų augimas veikia santykinai labiau nei vidutinius namų ūkius, todėl būtinos socialinės priemonės, taikytinos pažeidžiamiems vartotojams, siekiant išspręsti energijos nepritekliaus problemą.

Taip pat iš analizės matyti, kad kai kurių valstybių narių namų ūkiai, reaguodami į didėjančias energijos kainas ir išlaidas, sumažino savo suvartojamos energijos kiekį (žr. 18 pav.). Nepaisant to, kad ES namų ūkių daugėjo ir jie didėjo, jų suvartojamos energijos (išskyrus skirtos transportui) kiekis nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo apie 4 %. Tam daugiausiai įtakos turėjo energijos taupymas. Daugeliu atvejų tai paskatino didesnis gyvenamųjų namų energijos vartojimo efektyvumas, tačiau kai kuriose šalyse vartotojai galbūt vartojo daug mažiau energijos dėl mažesnės perkamosios galios.

18 pav. Suvartojamo energijos kiekio pokyčiai kai kuriose valstybėse narėse (2004–2013 m.)

Šaltinis: duomenų bazė ODYSSEE

5.2. Pramoninės energijos sąnaudos

Dėl pastarųjų metų energijos kainų pokyčių Europos įmonių gamybos sąnaudų dalis energijos išlaidoms, kuri sudaro mažiau kaip 2%, nepadidėjo. Tačiau tam, kad sumažintų energijos sąnaudas pramonei, daugelio valstybių narių vyriausybės skiria subsidijas – atleidžia nuo energijos mokesčių bei rinkliavų (pvz., atsinaujinančiosios energijos ar energijos vartojimo efektyvumo rinkliavų ar tinklo tarifų) ir juos sumažina. Priklausomai nuo įmonės veiklos pobūdžio ir valstybės narės, kurioje įmonė įsteigta, už energiją ji gali mokėti 50 % mažiau nei kita tame pačiame sektoriuje veikianti įmonė.

Kita vertus, kai kuriems pramonės sektoriams, patiriantiems didesnes energijos išlaidas ir smarkiai veikiamiems tarptautinės konkurencijos, būtina atidžiau įvertinti energijos išlaidas. Tai yra daug energijos suvartojančios pramonės įmonės, turinčios tam tikrą ekonominę reikšmę ir užimančios tam tikrą prekybos poziciją (kai energijos išlaidos sudaro mažiausiai 3 % visų gamybos sąnaudų ir vidutiniškai ne mažiau kaip 40 %, o kartais net daugiau). Iš Komisijos pavedimu atliktos analizės matyti, kad 2008–2013 m. 14-oje pasirinktų sektorių energijos išlaidų dalys ir absoliučios energijos išlaidos daugeliu atvejų sumažėjo. Tam įtakos turėjo

sumažėjusios energijos kainos, atleidimas nuo mokesčių ir jų mažinimas, kritus gamybos apimtims sumažėjęs suvartojamos energijos kiekis, perėjimas prie mažiau energijai imlių produktų gamybos, įgyvendintos energijos vartojimo efektyvumo priemonės ir lėtesnis kitų gamybos sąnaudų veiksnių mažėjimas.

Tarptautinis energijos išlaidų palyginimas

Apskritai Europos ekonomikoje nėra suvartojama labai daug energijos. Jau ne vieną dešimtmetį ES pertvarko savo ekonomiką atsižvelgdama į savo šalių ir pasaulinių rinkų pokyčius, taip pat į skirtingų prekių ir – vis dažniau – paslaugų paklausą. Pertvarkyti reikėjo ir dėl kintančio išteklių prieinamumo, kainų tendencijų ir technologinės plėtros. Tačiau, kaip jau pažymėta, tam tikri daug energijos suvartojantys pramonės sektoriai susiduria su tarptautine konkurencija. Dėl to svarbu įvertinti, kaip kinta ES energijos kainos bei išlaidos, ir tai palyginti su tarptautinių kainų bei išlaidų kaita.

Kaip minėta ankstesnėse dalyse, vidutinės ES elektros ir dujų kainos pramoniniams vartotojams 2008–2015 m. augo palyginti nedaug, o Azijos šalyse (Kinijoje, Pietų Korėjoje ir ypač Japonijoje) jos augo daug sparčiau.

Kaip rodo (riboti) duomenys, suteikiantys galimybę palyginti pramonės energijos išlaidas ir energijos intensyvumą¹⁶ visame pasaulyje, daug energijos suvartojantys Kinijos pramonės sektoriai jos suvartoja gerokai daugiau nei JAV ir ES pramonės sektoriai¹⁷. Ir priešingai – kai kurie ES pramonės sektoriai, atrodo, suvartoja daugiau energijos nei atitinkami JAV sektoriai. Nepaisant to, atrodo, kad daugeliu atvejų daug energijos suvartojančių ES pramonės sektorių energijos išlaidų dalis sudaro mažesnę visų gamybos sąnaudų dalį nei JAV ir didesnę nei Japonijoje. Tačiau nuo 2008 m. energijos išlaidų dalis JAV mažėjo sparčiau nei ES, o tai rodo, kad, nepaisant žemesnių JAV energijos kainų, daug energijos suvartojantys JAV pramonės sektoriai vežasi tokius ES sektorius. Iš duomenų apie energijos vartojimo efektyvumo didinimą¹⁸ matyti, kad nuo 2008 m. kai kuriuose daug energijos suvartojančiuose Europos pramonės sektoriuose šis procesas veikiausiai sulėtėjo ar net visai sustojo. Tai galėjo lemti tokie veiksniai kaip galbūt ribotos techninio tobulinimo galimybės, sumažėję pajėgumų naudojimo rodikliai ir nepakankamas investavimo kapitalas.

6. Energijos subsidijos ir valdžios sektoriaus pajamos

Tikimasi, kad konkurencinga ir tinkamai veikianti energijos rinka būtina namų ūkiams ir pramonei tiek ekonomiškai efektyviausiu būdu. Kuo aiškesnės kainų tendencijos ir panašesnės kainos bei gamybos sąnaudos, tuo veiksmingiau gaminama ir vartojama energija. Vis dėlto ne visi energijos rinkos aspektai tinkamai veikia. Dėl įvairių rinkos ir reguliavimo sistemos klaidų vyriausybės ilgainiui buvo priverstos įvairiausiai būdais ištraukti į procesą, kad reguliuotų energetikos sektoriaus plėtrą. Buvo imtasi į energijos gamintojus ar vartotojus nukreiptų reguliavimo ar finansinių priemonių, skirtų tokiems politikos tikslams kaip taršos ir išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimas, energijos tiekimo saugumo didinimas arba išlaidų energijai naštos, tenkančios skurdiems namų ūkiams ar pažeidžiamoms įmonėms, mažinimas įgyvendinti. Taikant tokias priemones dažnai skiriamos subsidijos energijos gamybai bei vartojimui, ir gali būti pakoreguotos kainų tendencijos siekiant atsižvelgti į rinkos nepakankamumą. Jos apima aiškias priemones, kurios atsispindi kainose, kaip matyti iš pirmiau aptartų antrinių mokesčių ir rinkliavų komponentų. Tačiau tam tikros priemonės (pavyzdžiui, kai kurios energijos paklausos priemonės arba už išlaidas mažesnės reguliuojamosios kainos) gali iškraipyti kainų tendencijas, pagal kurias kitu atveju būtų reguliuojamas energijos vartojimas ir gamyba, energijos vartojimo efektyvumas ir investicijos.

¹⁶ Energijos intensyvumas apibrėžiamas kaip energija, suvartojama bendrajai pridėtinei vertei sukurti. Energijos intensyvumas gali būti naudojamas kaip techninio energijos vartojimo efektyvumo rodiklis, tačiau jam įtakos turi ekonominiai veiksniai, darantys įtaką bendrosios pridėtinės vertės raidai.

¹⁷ Turimi duomenys nėra reprezentatyvūs pagrindinių cheminių medžiagų, plieno ar aliuminio atžvilgiu.

¹⁸ Vieno fizinio gamybos vieneto suvartojama energija.

Ypač daug problemų kelia subsidijos iškastiniam kurui, nes jos neigiamai veikia švarią energiją ir trukdo pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos.

2014 m. Komisija atliko išsamų energijos išlaidų ir subsidijų pobūdžio Europoje tyrimą¹⁹. Nustatyta, kad įvairiausiomis priemonėmis vyriausybės skyrė dideles subsidijas energetikos sektoriui (išskyrus transporto sektorių): 2012 m. jos siekė 113 mlrd. EUR, iš kurių apytikriai 17,2 mlrd. EUR buvo skirta *tiesioginėms* iškastinio kuro subsidijoms elektrai ir šildymui²⁰. Iškastinio kuro subsidijos transporto sektoriui įvertintos atskirai – 24,7 mlrd. EUR. Pagal platesnes tarptautines (TVF) apibrėžtis, įskaitant išorinių sąnaudų apibrėžtis, subsidijos iškastiniam kurui išaugo iki 300 mlrd. EUR²¹ ES ir Rusijoje, 250 mlrd. EUR Indijoje, daugiau kaip 2 050 mlrd. EUR Kinijoje ir 630 mlrd. EUR JAV. ES yra įsipareigojusi nutraukti subsidijas iškastiniam kurui ir aplinkai kenksmingoms subsidijoms, kad energijos rinka taptų konkurencingesnė, o kainų tendencijos būtų pagerintos siekiant padėti reguliuoti veiksmingesnį išteklių paskirstymą, atsižvelgiant į ES įsipareigojimus spręsti klimato kaitos problemas. Pastaruoju metu santykinai sumažėjus energijos kainoms, vyriausybėms turėtų būti lengviau panaikinti atleidimą nuo mokesčių ir kitas subsidijas, susijusias su kaina ir energijos paklausa. Be to, tai padėtų konsoliduoti biudžetą.

Kita paplitusi veiksmų energijos rinkose forma yra energijos mokesčiai. Kaip nurodyta pirmiau, taip galima spręsti rinkos nepakankamumo problemą, tačiau vyriausybės dažnai ieško plačių ir stabilių mokesčių bazių, kurios užtikrintų stabilias viešąsias pajamas jų išlaidoms finansuoti. Ilgą laiką tokią bazę užtikrino energijos vartojimas. 2014 m. ES valstybėse narėse iš viso surinkta 263 mlrd. EUR energijos mokesčių²², o tai sudaro 1,88 % ES BVP. Akcizai sudaro didžiausią energijos mokesčių dalį. 2015 m. vien tik pajamos iš akcizų sudarė 227 mlrd. EUR. Vartojant mažiau energetikos produktų, būtų sumažėjusios pajamos iš akcizų, tačiau valstybės narės dažnai didindavo akcizo tarifą. Taigi energijos vartojimas tebėra viešosioms pajamoms svarbi mokesčių bazė ir padeda valstybėms narėms konsoliduoti sudėtingas fiskalines pozicijas. Apskritai energijos apmokestinimas augimui gali daryti palankesnę poveikį nei darbo jėgos ir investicijų apmokestinimas.

Per infliaciją energijos kainos daro papildomą poveikį platesniems makroekonominiams ES ekonomikos aspektams. Energija akivaizdžiai veikia namų ūkių išlaidas ir pramonės sąnaudas, be to, per naftos kainas ji ypač veikia transporto sektorių. Energijos kainos yra reikšmingas veiksnys, turintis įtakos infliacijai. Energijos kainos buvo didžiausios 2008 m. ir net 2011 m.: tada 1 % prisidėjo prie to meto ES infliacijos, o dabar mažesnės kainos daro defliacinį poveikį ES ekonomikai.

¹⁹http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ECOFYS%202014%20Subsidies%20and%20costs%20of%20EU%20energy_11_Nov.pdf

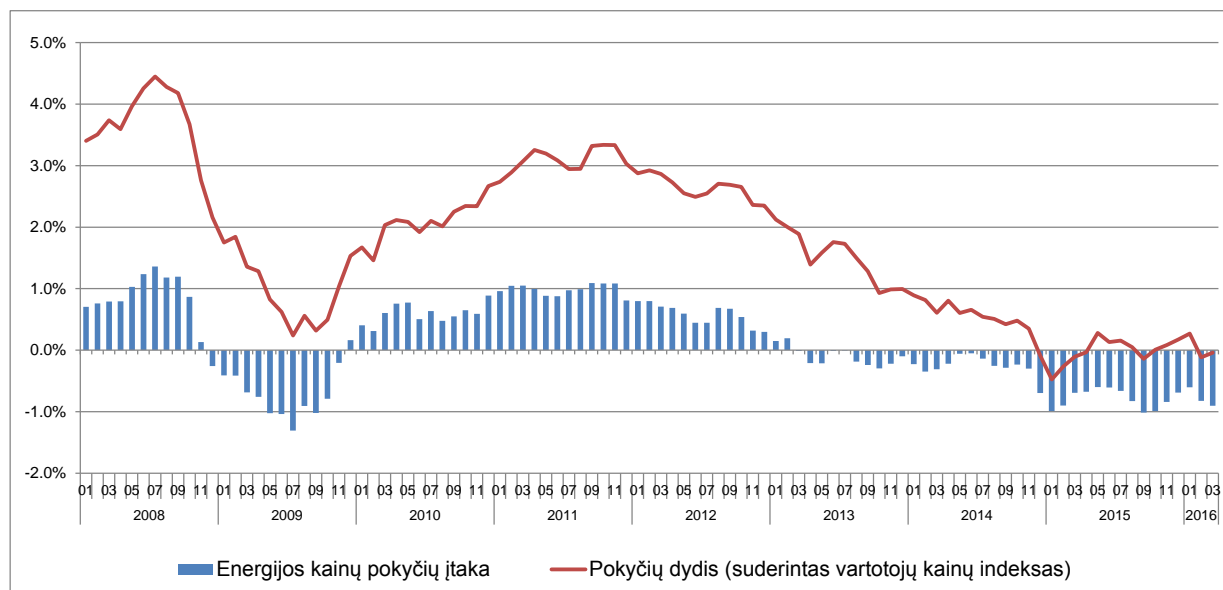
²⁰ Tai apima subsidijas anglims (9,7 mlrd. EUR) ir dujoms (6,6 mlrd. EUR). Šios subsidijos išsirutuliojo iš praeityje taikytų investicijų subsidijų, dotacijų investicijoms į iškastinį kurą, supirkimo tarifų, kuro mokesčio lengvatų, elektros gamybos, eksploatacijos nutraukimo ir atliekų šalinimo. (Šaltinis: 2014 m. energijos išlaidų ir subsidijų transporto sektoriuje (subsidijos naftai) tyrimas, kuriame cituojamas 2013 m. EBPO aprašas.

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ECOFYS%202014%20Subsidies%20and%20costs%20of%20EU%20energy_11_Nov.pdf

²¹ 2015 m. apskaičiuotos sumos (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15105.pdf>)

²² Su energija susiję aplinkosaugos mokesčiai, nustatyti Reglamente (ES) Nr. 691/2011 dėl Europos aplinkos ekonominių sąskaitų, išskyrus energetikos produktams taikomą PVM.

19 pav. Energijos kainų įtaka infliacijai ES

Šaltinis: Eurostatas

Išvada

Staigų pastarųjų metų energetikos produktų, ypač naftos ir dujų, kainų nuosmukį lėmė technologiniai pokyčiai, rinkos bei geopolitinės tendencijos. Dėl kainų nuosmukio padėtis energetikos sektoriuje pakito iš esmės. Europoje, kuri yra stambi energijos importuotoja, pagaliau galėjo trumpam atsikvėpti sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis gyvenę namų ūkiai ir įmonės. Tai davė vienkartinį postūmį ekonomikos augimui ir rodo, kaip svarbu plėtoti pasaulines energijos rinkas, ypač tokiam energiją importuojančiam regionui kaip ES, ir mažinti kainų skirtumus su kitais regionais. Tai yra ypač aktualu kalbant apie dujas, nes pasaulinė suskystintų gamtinių dujų rinkų plėtra ir nauji energijos išteklių suteikia naujų galimybių Europai: tai gali padėti suvienodinti dujų kainų skirtumus su kitais pasaulio regionais, pavyzdžiui, JAV, o, siekiant sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, tai suteikia dujoms konkurencinį pranašumą prieš anglis.

Vis dėlto mažesnės kainos gali nukreipti dėmesį nuo energijos sektoriuje kylančių sunkumų, su kuriais susiduriame – energetinio saugumo, konkurencingumo ir klimato kaitos. Šios problemos tebėra aktualios. Iš tiesų, iš šioje ataskaitoje pateiktų duomenų ir analizės galime susidaryti daug subtilesnį vaizdą ir tuo remdamiesi nusistatyti tinkamus metodus ir politiką, kaip kurti energetikos sąjungą kintant padėčiai energetikos sektoriuje. Žemos kainos neturėtų būti laikomos savaime suprantamu dalyku. Iš šios ataskaitos duomenų matyti, kaip staigiai gali kisti pasiūla ir paklausa, juo labiau kad tokie nauji išteklių kaip skalūnų dujos ir naftos gręžiniai sparčiai išsekvojami ir jiems reikia nuolatinių atnaujinimo investicijų, kad būtų galima tęsti gamybą.

Nors energijos išlaidos sudaro nedidelę daugumos įmonių visų gamybos sąnaudų dalį, daug energijos suvartojančius Europos pramonės sektorius vis dar stipriai veikia kainų kilimas. Įrodymai, surinkti įvertinus energijos intensyvumą, leidžia daryti prielaidą, kad kai kurie daug energijos suvartojantys JAV pramonės sektoriai galbūt vežasi ES pagal energijos vartojimo efektyvumą. Ištaisyti padėtį galėtų padėti daugiau investicijų į energijos vartojimo efektyvumą, taip pat perėjimas prie naujoviškų, didesnės pridėtinės vertės produktų. Nors valstybėse narėse esama didelių skirtumų, tam tikri daug energijos suvartojantys pramonės sektoriai gali pasinaudoti atleidimu nuo mokesčių ar reikšmingu jų sumažinimu. Tokios subsidijos turėtų būti skiriamos tik kai reikia paremti Europos pramonę nelygiavertės tarptautinės konkurencijos atveju, kartu sumažinant kainų iškraipymą. Žvelgiant plačiau, valstybės narės turėtų pasinaudoti šiuo metu mažesnėmis energijos kainomis, kad nutrauktų netinkamas subsidijas ir

mokesčių lengvatas, kuriomis iškraipomos kainų tendencijos ir trukdoma laiku pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos.

Energijos kainų ir išlaidų tendencijas Europoje lemia daug įvairių veiksnių. Vienas akivaizdus šioje ataskaitoje nustatytas faktas yra atotrūkis tarp didmeninių ir mažmeninių elektros kainų pokyčių. 2016 m. didmeninės kainos pasiekė žemiausią tašką per 12 metų, o namų ūkių kainos per metus vidutiniškai didėjo 2–3 %²³. Tai įvyko dėl to, kad rinka ėmė veikti geriau, bet tuo pat metu joje buvo juntamas nepakankamumas, taip pat padidėjo mokesčiai bei rinkliavos.

Didmeninės kainos mažėjo dėl energetikos produktų kainų, sumažėjusios paklausos ir susiejus rinkas geriau veikiančios rinkos. Kai kuriose regioninėse rinkose pastebimas ir elektros gamybos pajėgumų perteklius, o nauji pajėgumai negali įsitvirtinti rinkoje tol, kol iš jos nepasitrauks senieji. Didmenines kainas taip pat skatina mažinti tokios nacionalinės priemonės kaip pajėgumų mechanizmai ir parama atsinaujinančiajai energijai, toliau mažinant pajamas ir kovojant su vidinėmis pusiausvyrą atkuriančiomis rinkos kainų tendencijomis. Atsižvelgiant į didžiules investicijas į gamybos pajėgumus, kurių ilgainiui prireiks siekiant įgyvendinti tiekimo saugumo, konkurencingumo ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo tikslus, ES reikalinga rinkos mechanizmais grįsta rinkos struktūros ir energetikos politikos strategija, pagal kurią būtų galima investuoti į mažo anglies dioksido kiekio ir lanksčią gamybą, užtikrinant paklausos valdymą, saugojimą ir tarpvalstybinį tinklų sujungimą.

Atrodo, kad mažmeniniai vartotojai sumažėjusių didmeninių kainų teikiamais privalumais naudojami iš lėto ir tik iš dalies, nors pramonės sektoriaus vartotojai juos pajuto greičiau. Tai leidžia manyti, kad konkurencija mažmeninėse rinkose gali dar didėti. Be to, padidėję tinklo tarifai, mokesčiai ir rinkliavos daugeliu atvejų nusvėrė mažėjančias didmenines kainas. Tokį augimą galėjo sukelti investicijos į tarpvalstybines jungtis ir pažangiuosius elektros energijos tinklus, kurių labai reikėjo ir kurie yra naudingi efektyvumo, vidaus rinkos ir energetinio saugumo atžvilgiu. Didesni mokesčiai ir rinkliavos gali būti taikomi siekiant ištaisyti rinkos nepakankamumo problemas dėl bendrų fiskalinių priežasčių arba siekiant tiesiogiai finansuoti investicijas į energijos gamybą (būtina užtikrinti, kad vartotojai padengtų visas energijos sistemos išlaidas sektoriuje ir kad nebūtų leidžiama kauptis tarifų deficitui). Tačiau neturėtų būti slopinamas energijos gamintojų noras investuoti. Vangus didmeninių kainų atspindėjimas mažmeninėse kainose ir namų ūkių bei pramonės reagavimas į kainas leidžia daryti prielaidą, kad ES turėtų toliau plėtoti energijos vidaus rinką, skirdama itin didelį dėmesį tinkamai veikiančiai elektros rinkos struktūrai. Europos Sąjungoje turi būti vystomos konkurencingos rinkos, kuriose ir vartotojai, ir gamintojai galėtų lanksčiai reaguoti tiek į didmeninių, tiek į mažmeninių kainų tendencijas. Jei norime, kad rinkos jėgos skatintų investicijas į energetikos sektorių, būtinos tokios didmeninės energijos kainos, kokiomis būtų padengiamos visos investicijų ir veiklos sąnaudos.

Atsižvelgiant į visus šiuos aspektus, Komisijos būsiami pasiūlymai dėl rinkos struktūros, mažmeninių rinkų, atsinaujinančiosios energijos ir valdymo yra nepaprastai svarbūs siekiant sukurti naujovišką ir konkurencingą energetikos sektorių, kuris Europos namų ūkiams ir pramonei tiektų įperkama energiją ir sudarytų sąlygas Europos pramonei veiksmingai konkuruoti pasaulinės ekonomikos sąlygomis.

²³ *Elektros* kainos pramonės sektoriuje padidėjo apytikriai 2 %, o pramonės *dujų* kainos nekito arba sumažėjo.